

ANALÝZA VÝVOJA DAŇOVÝCH PRÍJMOV ŠTÁTNEHO ROZPOČTU ČESKEJ REPUBLIKY

Miroslava NOVIKMECOVÁ

Abstrakt

Prebiehajúca globálna finančná kríza negatívne ovplyvňuje sociálno-ekonomický vývoj jednotlivých krajín, nie však rovnakým spôsobom. Cieľom príspevku je analyzovať faktory ovplyvňujúce objem a štruktúru príjmov štátneho rozpočtu Českej republiky. Základom analýzy je obdobie 2000 – 2010, ktoré má umožniť na jednej strane selekciu dopadov spôsobených reformnými procesmi a na strane druhej posúdenie dopadov krízy na výšku daňových príjmov.

Kľúčové slová: štátny rozpočet, daňové príjmy, daňová reforma, kríza

JEL:H61 H71

Abstract

The ongoing global financial crisis has negatively affected social and economic development of individual countries, although they have been affected in different ways. The aim of the paper is to analyze the factors influencing the volume and structure of the state budget revenues of the Czech Republics. The period of 2000 – 2010, which the analysis is based on, is to enable a selection of impacts evolving from the reform processes and, on the other hand, assessment of impact of the crisis.

Key words: state budget, tax revenue, tax reform, crisis

1 ÚVOD

Súčasná globálna kríza výrazne zasiahla vyspelé ekonomiky sveta v druhej polovici roku 2008, kedy došlo k sérii hypotečných bankrotov, oslabeniu dôvery vo finančné inštitúcie a ich solventnosť. Problémy z finančných trhov sa prelievajú do reálnej ekonomiky. Mnohé, najmä rozvinuté ekonomiky zaznamenali v tomto období pokles HDP. Svoju výkonnosť znížila aj ekonomika eurozóny a jej HDP v štvrtom štvrťroku poklesol o 12%. Tento pokles sa odrazil aj na vývoji nezamestnanosti, ktorá v danom kvartáli sa zvýšila na 7,5%. [21]

Na finančnú a hospodársku krízu reagovali aj ekonomiky v stredoeurópskom regióne vrátane Českej republiky (ČR). V roku 2008 tempo rastu českej ekonomiky predstavovalo 6,8%, ktoré sa v roku 2009 znížilo na 4,0%.

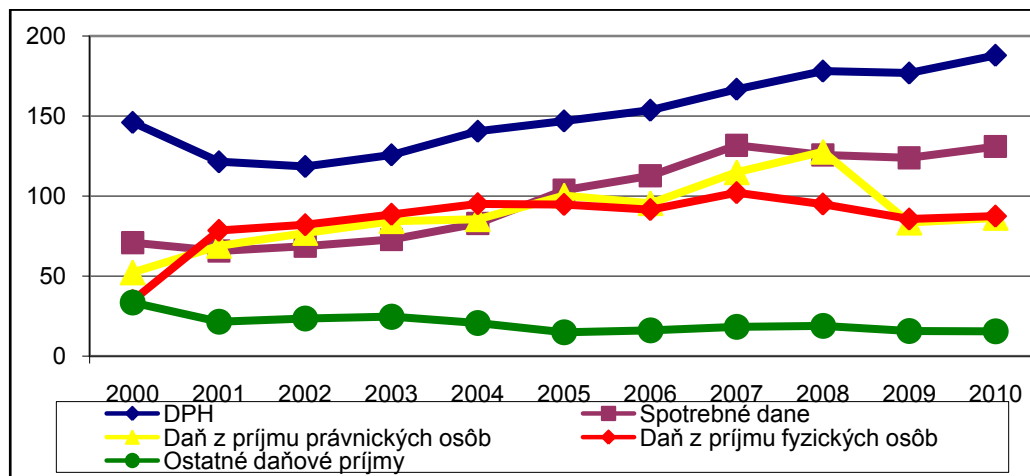
Pokles výkonnosti ekonomík sa odráža aj na objeme a štruktúre verejných príjmov. Predmetom analýzy daného príspevku budú daňové príjmy Českej republiky, ktoré predstavujú rozhodujúcu časť príjmov štátneho rozpočtu.

2 HLAVNÁ ČASŤ PRÍSPEVKU

Vývoj daňových príjmov v sledovanom období 2000 až 2010 ovplyvnilo niekoľko faktorov, medzi ktoré sa výrazne zapísali prebiehajúce reformy daňovej sústavy, zmeny v rozpočtovom určení daní, ako aj globálna finančná kríza. Na základe sledovania vývoja výkonnosti ekonomiky Českej republiky je možné sledované obdobie rozdeliť na tri etapy. Prvá etapa sleduje vývoj od roku 2000 do roku 2003, druhú etapu tvoria roky 2004 až 2007 a tretiu etapu charakterizujú roky 2008 až 2010.

2.1 Vývoj daňových príjmov ŠR ČR v rokoch 2000 – 2003

Táto etapa je charakteristická spomalením medziročného rastu HDP v rokoch 2001 - 2002 a miernym naštartovaním dynamiky až v roku 2003 (viz. Obr. č.3) . U vývoja daňových príjmov sa zasa stretávame s prepadom inkasa nepriamych daní ako sú DPH a spotrebné dane, čo je možno vidieť i na Obr. č.1.

Obrázok 1 Vývoj daňových príjmov ŠR ČR v období 2000 – 2010

Zdroj: vlastné spracovanie na základe [11] , [5]

Základné príčiny prepadu daňového inkasa štátneho rozpočtu v danom období sú:

- zahájenie reformy verejnej správy Českej republiky a legislatívna zmena rozpočtového určenie daní a s participáciou krajov na ich inkase. Táto zmena je jasne viditeľná u DPH v roku 2002, kde medziročný prepad inkasa dane, pri nezmenenej daňovej sadzbe, je - 2.41% oproti roku 2001.
- povodne v roku 2002. Táto prírodná katastrofa zasiahla do vývoja daňových príjmov hlavne formou daňových úľav poskytnutých vládou na odstránenie následkov povodní a spamätanie sa ekonomiky, čo spôsobilo i nižšie inkaso daní.

Tabuľka 1a: Daňové príjmy štátneho rozpočtu Českej republiky (v mld. CZK)

Štátny rozpočet Českej republiky	2000	2001	2002	2003	2004	2005
DPH	145,91	121,3	118,38	125,66	140,38	146,82
Spotrebné dane	70,88	65,66	68,61	72,76	82,79	103,63
Daň z príjmu právnických osôb	52,28	68,88	76,91	84,27	85,5	100,27
Daň z príjmu fyzických osôb	34,73	78,57	82,11	88,63	95,21	94,77
Ostatné daňové príjmy	33,52	21,52	23,51	24,63	20,81	14,94

Zdroj: vlastné spracovanie na základe [11] , [5]

Tabuľka 1b: Daňové príjmy štátneho rozpočtu Českej republiky (v mld. CZK)

Štátny rozpočet Českej republiky	2006	2007	2008	2009	2010
DPH	153,52	166,63	177,96	176,72	187,82
Spotrebné dane	112,56	131,59	125,56	123,84	130,86
Daň z príjmu právnických osôb	95,47	114,75	127,56	83,34	86,3
Daň z príjmu fyzických osôb	91,59	102,14	95,03	85,65	87,49
Ostatné daňové príjmy	16,06	18,4	18,92	15,82	15,55

Zdroj: vlastné spracovanie na základe [11] , [5]

2.2 Vývoj daňových príjmov v rokoch 2004 – 2007

Druhá etapa sa nesie v znamení značného ekonomického rastu, ktorý sa prejavuje znižovaním nezamestnanosti, vytváraním nových pracovných miest, rastom priemerných i minimálnych miezd, ale i legislatívnymi zmenami v daňovej oblasti. Zároveň je možné sledovať výrazný medziročný rast HDP

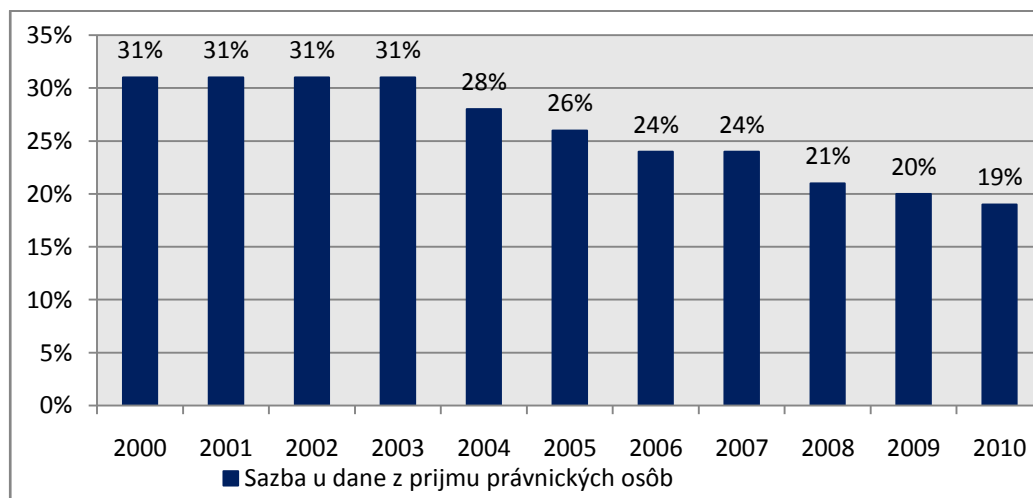
(viz. Obr. č.3), najmä vďaka úspechom v spracovateľskom priemysle (výroba motorových vozidiel a výroba strojov...) a v zahraničnom obchode. [6]

Česká republika naďalej pokračuje v reforme daňovej sústavy, čo má výrazný vplyv na daň z príjmu právnických osôb, ako je vidieť na Obr. č.1 a v Tabuľke č.1b. Cieľom týchto reformných zmien je vytvoriť priaznivé prostredie pre podnikateľskú činnosť či už domácich tak i zahraničných podnikateľských subjektov.

Medzi hlavné legislatívne zmeny dane z príjmov právnických osôb, ktoré daňová reforma priniesla patria:

- znižovanie daňových sadzieb u dane z príjmu právnických subjektov a to z pôvodných 31% v predchádzajúcom období na 28 % v roku 2004, cez 26 % v roku 2005 a 24 % v roku 2006 a 2007 ako je možno vidieť na Obr.č.2.
- zavedenie možnosti odpočtu až 100 % nákladov vynaložených na výskum a vývoj zo základu dane [14] podnikateľských subjektov
- zrýchlenie odpisov hmotného majetku podnikateľských subjektov

Aj keď tieto zmeny boli zavedené v platnosť 1.1.2005, ich účinnosť sa pri dani z príjmu právnických osôb naplno prejavila až v roku 2006 (viď Obr. č. 1), čo vytvorilo medziročný pokles príjmu dane o 4.79 % oproti roku 2005.

Obrázok 2 Vývoj sadzby dane právnických osôb ČR v období 2000 -2010

Zdroj: vlastné spracovanie na základe [11]

Reformnými zmenami prechádza i daň z príjmu fyzických osôb, kde medzi hlavné legislatívne zmeny radíme:

- pokračovanie v progresívnom zdanení daňovníkov so znížením sadzby dane v najnižších dvoch kategóriách o 2 %.
- zavedenie inštitútu spoločného zdanenia manželov, ktoré vstúpilo v platnosť 1.1.2005 a naposledy ho bolo možné uplatniť za rok 2007. Spoločné zdanenie manželov si kladlo za cieľ pomôcť manželom s výrazne rôznorodými príjmami. Základnou podmienkou pre uplatnenie spoločného zdanenia manželov bolo aspoň jedno vyživované dieťa žijúce v spoločnej domácnosti.

V roku 2004 vstupuje Česká republika do Európskej únie, čo prináša na jednej strane výhody ako je stabilizácia krajiny z pohľadu zahraničných investícií, na druhej strane sa ekonomika musí podriaďovať doporučeniam EU a to i v oblasti daní. Zmeny, ktoré priniesol vstup krajiny do EU sú najlepšie viditeľné na DPH. Nepriame dane ako je i DPH sú cieľom prvej etapy harmonizácie daní štátov EU. Medzi základné zmeny u DPH zaradzujeme:

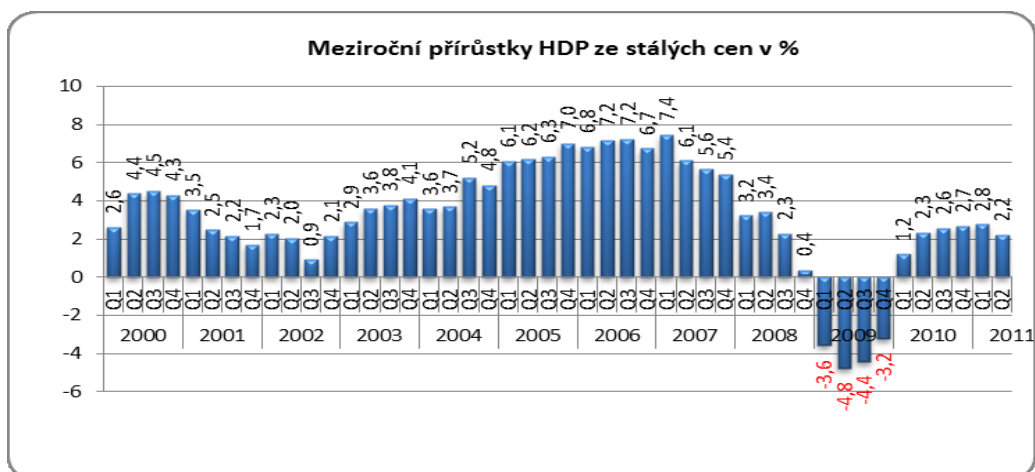
- zníženie základnej sadzby dane z pôvodných 22% na 19%
- bolo zavedené intrakomunitárne plnenie – dodanie tovaru do iného členského štátu EU, pri ktorom vzniká nárok na odpočet dane za presne definovaných podmienok
- presun niektorých tovarov a služieb povodne zahrnutých v zníženej sadzby dane do základnej sadzby DPH.

Reformné zmeny sa naplno prejavili v roku 2006, kde spolu s nárastom faktorov ovplyvňujúcich výšku daňového základu, ako sú nárast žiadateľov v systéme podpory poplatníka vyživujúceho dieťa, ako aj nárast subjektov uplatňujúcich úroky z hypotekárnych úverov a stavebného sporenia, viedli k medziročnému poklesu daňových príjmov o 3.36 %. Napriek miernemu poklesu výkonnosti ekonomiky v roku 2006, celá tretia etapa vývoja daňových príjmov štátneho rozpočtu ukazuje pozitívny vývoj, čo je možné vidieť i na medziročnom náraste daňových príjmov v rokoch 2004 a 2005 o 7.5 % a v roku 2007 až o 12.19 %.

2.3 Vývoj daňových príjmov ŠR ČR v rokoch 2008 – 2010

Tretia etapa vývoja daňových príjmov ŠR ČR je poznamenaná hlbokým prepadom výkonnosti ekonomiky a hovoríme o prechode do zostupnej fázy hospodárskeho cyklu, čo je možné jasne vidieť na vývoji HDP na Obr. č. 3.

K spomaľovaniu rastu HDP v dochádza už od polovice roku 2007, v roku 2008 medziročný rast HDP dosiahol len 2.3 % a v roku 2009 HDP medziročne kleslo o 4.3 %.

Obrázok 3 Vývoj medziročných prírastkov HDP ČR (v stálych cenách, očistený o sezónny vplyv a rozdielny počet pracovných dní) v období 2000 -2010

Zdroj: <http://www.spcr.cz/statistika/hdp.htm> [7]

Na tomto negatívnom vývoji hospodárstva sa vo významnej miere podieľali pokles výkonnosti obchodu, podnikateľských služieb a stavebníctva. Svetová hospodárska kríza sa začala v Českej republike výraznejšie prejavovať v poslednom štvrtroku 2008 a pokračovala v priebehu celého roka 2009. Jedným z prejavov krízy bolo výrazne zníženie dopytu po produktoch, a to pre odbytovo zameranú ekonomiku Českej republiky znamenalo značné odbytové problémy a následne nutné zníženie produkcie výrobných podnikov. [6] V niektorých odvetviach priemyslu (sklárstvo, automobilový priemysel...) došlo k prepúšťaniu zamestnancov alebo k výplate miezd zamestnancov len vo výške 60 %. Zvýšil sa objem právnických subjektov, ktoré prestali plniť svoje daňové povinnosti. Aj keď svetová hospodárska kríza bola a je jedným z hlavných faktorov ovplyvňujúcich výšku inkasa daňových príjmov štátneho rozpočtu ČR, nebola jediným. Významne sa na ňom podpísala i pokračujúca reforma daňovej sústavy v ktorej sú zreteľne viditeľné snahy o zakomponovanie podporných prvkov na aktiváciu ekonomiky ČR.

Najväčší pokles daňových príjmov v sledovanom období je možné zaznamenať u daní z príjmu, kde medziročný pokles v roku 2009 predstavuje až 44,5 %. Na tomto katastrofickom prepade v daňových príjmoch sa v hlavnej miere podieľal prepád inkasa u dane z príjmu právnických osôb, kde bol zaznamenaný medziročný pokles 34.5 %.

Hlavné faktory ovplyvňujúce výšku týchto daňových príjmov sú :

- postupné zníženie daňových sadzieb, ako je možno vidieť na Obr. č. 2, z pôvodných 24% v roku 2007 cez 21% v r. 2008, 20% v r. 2009 až na 19%

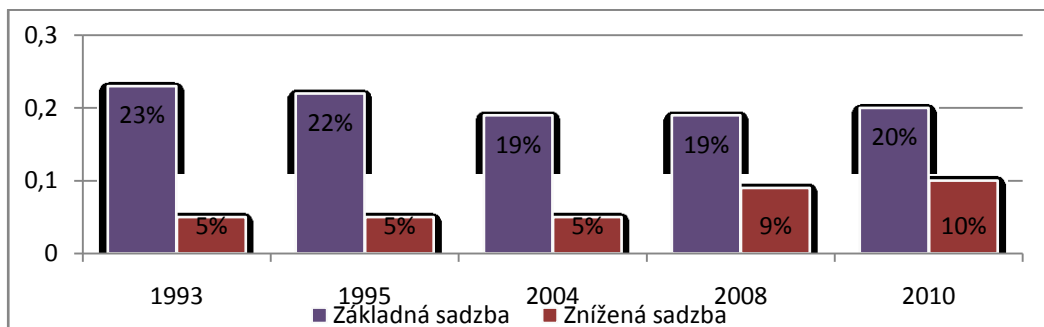
v roku 2010. Cieľom tohto znižovania daňových sadzieb bola podpora podnikateľského prostredia a rozprúdenie výkonnosti ekonomiky.

- zrušenie povinnosti platiť zálohy na daň z príjmov pre daňové subjekty zamestnávajúce maximálne 5 zamestnancov
- možnosť daňových subjektov stanoviť zálohy na daň inak, ako vyplývalo z ich posledne známej daňovej povinnosti z dôvodu nepriaznivého ekonomického vývoja

Daň z príjmov fyzických osôb sa podieľala na celkovom medziročnom prepade 9,9%. Hlavné faktory, ktoré ovplyvnili výšku inkasa dane z príjmu fyzických osôb boli:

- zrušenie progresívneho zdanenia (12 % -32 %) a jeho nahradenie rovnou daňou vo výške 15 %.
- zavedenie inštitútu superhrubej mzdy- základ dane sa navyšuje o platby sociálneho a zdravotného poistenia plateného zamestnávateľom, tj. o 35 %
- nárast domácností s nižšími príjmami, ktorým vznikol nárok na daňové zvýhodnenie na vyživované dieťa – poskytnutie daňového bonusu.

Negatívny vývoj inkasa daní sa okrem priamych daní prejavuje i u daní nepriamych, čo je možné vysvetliť reakciou obyvateľstva, ale i podnikateľov na legislatívne zmeny v oblasti nepriamych daní. Reformné snahy v tejto oblasti, ako je možno vidieť i na Obr.č. 5, smerujú k zvyšovaniu podielu nepriamych daní na celkovom inkase daňových príjmov do štátneho rozpočtu. Rok 2008 priniesol v oblasti spotrebných daní zvýšenie minimálnej sadzby u dane z tabaku a tabakových výrobkov, ktoré v dôsledku tejto reformy zdražili o 5,6 Kč na krabičku cigariet [19] No toto zvýšenie v oblasti spotrebných daní však neprinieslo očakávaný výsledok a daňové príjmy v dôsledku predzásobenia sa tabakovými výrobkami s nižšou sadzbou dane na konci roku 2007 poklesli Príjmy v roku 2008 o 4.58 %. Rovnaký vývoj bol zaznamenaný i u nových, tzv. ekologických, daní (najmä u dane z pevných palív), kde bolo zaznamenané značné predzásobenie tuhými palivami ešte pred zavedením tejto dane v roku 2007. [14]

Obrázok 4 Vývoj sadzieb dane z pridanej hodnoty v období 2000-2010
Zdroj: vlastné spracovanie na základe [14]

Ako je možné vidieť z Tabuľky č. 1b vývoj DPH v sledovanom období rastie a nevykazuje výrazné prepady. V období svetovej finančnej krízy (rok 2009), bol zaznamenaný medziročný pokles týchto príjmov len 0.7 %. Hlavným faktorom tohto zníženia boli obavy domácností zo straty zamestnania v dôsledku ekonomickej krízy a s tým spojené zníženie spotreby domácností. Celkovo je však možné DPH označiť za najstabilnejší aj najziskovejší zdroj príjmov štátneho rozpočtu.

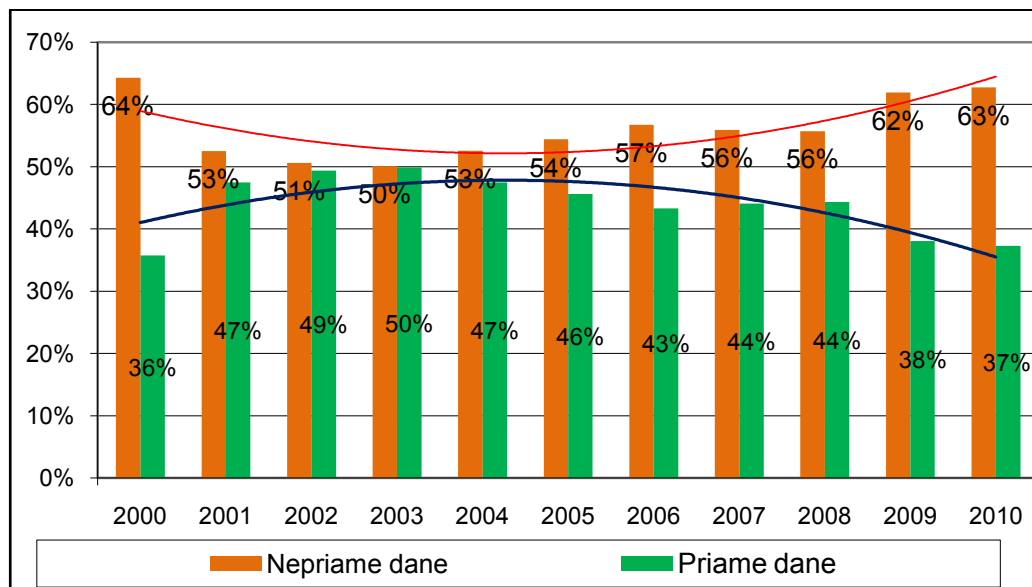
Reformné procesy verejných financií sa premietli i do oblasti DPH kde dochádza k :

- zvýšeniu zníženej sadzby dane z pôvodných 5% na 9% v r. 2008 (viz Obr.č.5)
- v roku 2010 dochádza k nárastu jak základnej sadzby dane z 19% na 20% a zníženej dane z 9% na 10%.
- zavedenie skupinovej registrácie pre právnické osoby, pri ktorej kapitálovo spojená skupina právnických osôb môže požiadať o tzv. skupinovú registráciu, čím vystupuje ako jedna osoba. Plnenia v rámci danej skupiny nepodliehajú DPH.

3 ZÁVER

Celkové daňové príjmy verejných financií ŠR ČR v uvedenom období mali rastúci trend a ich objem a štruktúru ovplyvňovali, ako je možno vidieť z predchádzajúcej analýzy, faktory:

- ekonomické (reformy verejných financií, globálna finančná kríza)
- sociálne (zmena spotrebiteľských preferencií a obavy z rastúcej nezamestnanosti)
- politické (vstup do EU, zmeny na politickej scéne)
- i prírodné (r.2002 povodne)

Obrázok 5 Pomer priamych a nepriamych daní na celkovom inkase daňových príjmov štátneho rozpočtu v období 2000-2010
Zdroj: vlastné spracovanie na základe [14], [11],

Najväčšiu časť daňových príjmov štátneho rozpočtu tvorili príjmy z nepriamych daní. Ako je však možné vidieť na Obr.č.3, v období najväčšieho ekonomického rastu krajiny, pomer medzi nepriamymi a priamymi daňami sa znižoval a dalo by sa povedať, že sa na príjmoch do štátneho rozpočtu podieľali rovnakou mierou. Naopak v období recesie dochádzalo výraznému k presunu daňového inkasa smerom k nepriamym daniam.

Príčinou tohto vývoja bol jednak pokles výkonnosti podnikateľských subjektov v dôsledku ekonomickej recesie, čo sa prejavilo na poklese daňových základov a tým i poklese daňového inkasa, ako aj snaha štátu o presun daňového zaťaženia smerom k nepriamym daniam.

Vývoj inkasa daňových príjmov štátneho rozpočtu sa bude i naďalej uberať načrtnutým smerom tj. zväčšovanie pomeru inkasa medzi priamymi a nepriamymi daňami smerom nepriamym daniam. O tom svedčia i pripravované legislatívne úpravy pre rok 2012, 2013, ako je zrušenie superhrubej mzdy spojené so zvýšením jednotnej sadzby dane, ako i zjednotenie daňovej sadzby u DPH medzi 16-19%.

Ekonomická recesia stále nekončí a pomaly prerastá do dlhovej krízy vyspelých krajín. I Česká republika si do hĺbky uvedomuje možné dôsledky tejto krízy a preto vyvíja

kroky k znižovaniu štátneho dlhu a hľadá spôsoby ako najefektívnejšie naplniť štátny rozpočet.

POUŽITÁ LITERATÚRA

- [1] MEDVEĎ, J., NEMEC, J.: Verejné financie, Sprint dva, 2011, Bratislava, ISBN 978-80-89393-46-6
- [2] BÁNOCIOVÁ, A.: Analýza vývoja dane z pridanej hodnoty v Slovenskej republike. E+M Ekonomie a management, 2009, ročník XII, č. 4. ISSN 1212-3609
- [3] KALOUSEK, M.: *Návrhy změn právních předpisů v oblasti daňové, Daňová reforma 2008 – 2010*, PRAHA : 2007
- [4] KRÁLOVÁ, J., GÁBIK, R.: *Daňové příjmy štátneho rozpočtu sa v roku 2009 naplnili na 102%*, Inštitút finančnej politiky Ministerstvo financií SR, PRAHA: 2010
- [5] KRÁLOVÁ, J., NOVYSEDLÁK, V.: *Daňové příjmy štátneho rozpočtu sa v roku 2008 naplnili na 100,3%*. In: Komentár 2009/01, Inštitút finančnej politiky Ministerstvo financií SR, www.finance.gov.sk/ifp
- [6] URBÁNEK, V.: *Správy o vývoji HDP Českej republiky 2000-2009*, www.kurzy.cz
- [7] MARŠÁLEK, V., Svaz průmyslu a dopravy ČR
<http://www.spcr.cz/statistika/hdp.htm>
- [8] Zákon č. 595/2003 Z.z. o dani z príjmov
- [9] Zákon č. 222/2004 Z.z. o dani z pridanej hodnoty
- [10] Zákon č. 586/1992 Sb. O daních z příjmu
- [11] <http://portal.gov.cz>
- [12] http://193.86.123.148/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/statni_zav_ucet_14960.html
- [13] <http://www.e15.cz/financni-data/makroekonomika>
- [14] <http://www.mfcr.cz>
- [15] <http://www.finance.cz/dane-a-mzda/statistiky>
- [16] <http://www.kurzy.cz/makroekonomika/hdp>